

INLEDNING

Här är ett material om religionsfrihet som riktar sig till dig som arbetar i skolan med elever som ska introduceras i mer ämnesinriktad undervisning. Materialet är utformat av Sveriges Kristna Råd (styrgruppen för programmet Kyrka-Skola) i samverkan med behöriga lärare och läromedelsförfattare. Materialet är utformat så att uppgifterna bidrar till att eleverna tränas i de färdigheter som enligt de övergripande förmågorna och kunskapskraven ska bedömas och slutligen betygsättas.

Varje tema är tydligt knutet till styrdokumentet och följs av tips om didaktiska verktyg som bland annat hjälper eleven att utveckla sina språkliga färdigheter, samt ger råd om studieteknik som gör att eleven blir mer självstyrande i sina studier. Utgångspunkten i materialet är att ämneskunskaper och språkliga färdigheter går hand i hand.

Kopplingarna till styrdokumentet återfinns på sida 7.

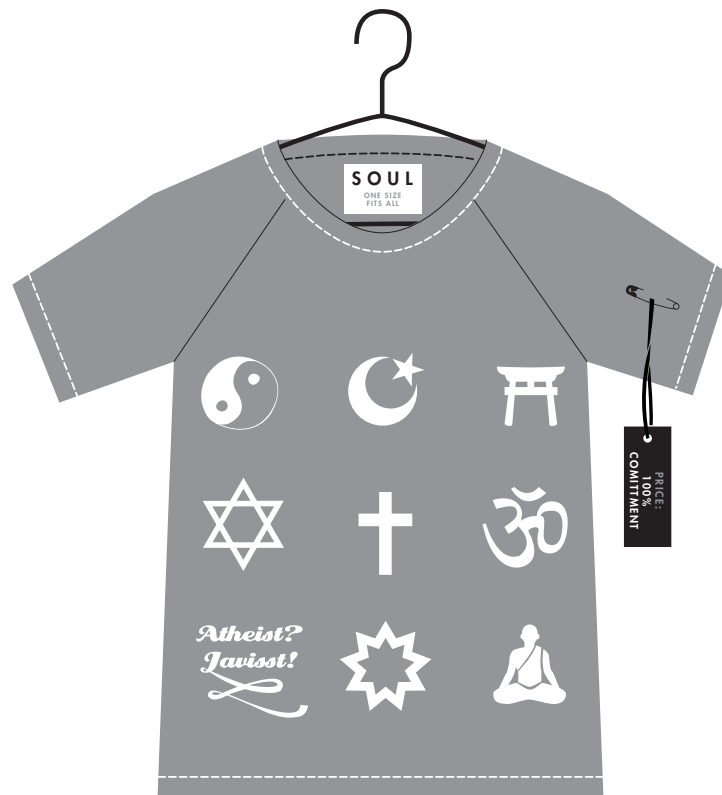
Materialet är uppdelat i två fristående teman:

TEMA 1, religionsfrihet i praktiken, betonar muntliga ställningstaganden och argumentation. Det är de diskuterande, argumenterande och resonerande färdigheterna som eleven främst kommer att träna.

TEMA 2, religionsfrihet i teorin, betonar sammanfattning och hantering av information i skrift. Det är de redogörande, beskrivande och resonerande färdigheterna som eleven främst kommer att träna.

Läraren tänker på: Det är viktigt att ha god kännedom om vilken typ av religiös erfarenhet som finns representerad i den klass/grupp som du undervisar. Bestäm dig hur långt du vill att en diskussion ska gå och sätt gärna regler på förhand. Exempel och övningar ni möter i det här materialet är utformat på ett sådant sätt att det ska ge förutsättningar för dialog, leda till utveckling och lärande.

RELIGIONSFRIHET I PRAKTIKEN

TEMA 1 är en introduktion kring några av religionsfrihetens praktiska aspekter. Här behandlas religionens konsekvenser i vardagen. Det är elevernas vardag som är utgångspunkten. Det bra om grupperna tittar på olika religioner för att upptäcka likheter och skillnader. Här får eleven möjlighet att värdera, söka sina egna ståndpunkter och börja formulera sina egna argument.

GRUPPÖVNING: REGLER OM MAT OCH KLÄDER?

Summera översiktligt lagen om religionsfrihet för eleverna. Låt dem jobba med frågorna.

De flesta människor har regler och vanor när det gäller vad vi ska äta och vad vi ska ha på oss för kläder. Religionerna har olika regler som de som tror eller tillhör religionen ska följa.

- Följer du några regler för vad du ska äta eller ha på dig?
- Ta reda på några sådana regler i någon religion.
- Diskutera i gruppen: Skulle ni kunna leva efter de reglerna?
- Varför finns det sådana regler? Här kan ni kontakta någon medlem i den religion ni undersöker. Frågan kan till exempel ställas i ett mail.
- Fundera på hur dessa regler kan påverka en vanlig dag i skolan?

VÄRDERINGSÖVNING: VAR GÅR GRÄNSEN?

Organisera denna i någon form av värderingsövning. Till exempel "Heta stolen" eller "Fyra hörn". (Information om hur detta går till hittas på webben.)

Religionen kan på många sätt inverka på det dagliga livet för de troende men även för andra runt omkring dem. I ett samhälle där många olika religioner finns kan det också bli en utmaning för samhället i stort. Går det att tillgoda de flestas behov utan att begränsa någons religionsfrihet eller frångå viktiga demokratiska värden?

- Man ska få gå ifrån lektionen om man vill be?
- Det man äter i matsalen ska anpassas efter de krav som ens religion har?
- Man ska ha rätt att få ledigt för att fira sina egna helgdagar?
- Om en elev vill ha en religiös huvudbonad på sig i klassrummet är det ok?

DISKUSSIONSUPPGIFT

Låt eleverna diskutera nedanstående exempel i små grupper och notera sina ställningstaganden. Lyft sedan diskussionen i helklass.

EXEMPEL 1

En elev på din skola har under sommarlovet blivit trakasserad av unga kristna personer ifrån Irland när hon var där på semester. När höstterminen börjar ser hon att du och dina vänner bär halsband med kors. Hon blir rädd och går till rektorn.

- Den här eleven är rädd och känner sig kränkt. Ska rektorn förbjuda eleverna att bära halsband med kors? Varför, eller varför inte? Var går gränsen för att bära symboler på offentlig plats?
- Finns det en gräns för hur många som känner sig kränkta innan man inför ett förbud mot att bära symboler?
- Finns det några politiska eller religiösa symboler eller kläder som är mer kränkande än andra?

EXEMPEL 2

På en gymnasieskola i Göteborg valde två elever att bära muslimska kläder som kallas för burka. De är ovanliga i den muslimska världen men för de här eleverna var det viktigt att få bära dem. Deras föräldrar ville inte, men eleverna menade att Sverige är ett fritt land så man måste väl få bära vilka kläder man vill. Eleverna menade att kläderna var jätteviktiga för dem. Det som är speciellt med burkan är att det finns ett nät för ansiktet som gör det svårt att se ansiktet på den person som bär en burka. Rektorn på skolan förbjöd eleverna att bära kläderna med motiveringen att man inte kunde se deras ansikten.

- Borde eleverna ha rätt att bära sina kläder? Varför, eller varför inte?
- Var går gränsen för vilka kläder man ska få ha på sig i skolan?

EXEMPEL 3

Religionsfrihet innebär ju bland annat att man ska ha rätt att fritt utöva sin religion. På vissa skolor i Sverige får religiösa grupper tillgång till ett eget rum där de kan samlas och till exempel be tillsammans. På andra skolor har rektorn bestämt att inga religiösa grupper ska ha tillgång till egna rum eller särskilda lokaler inne i skolbyggnaden.

- Ska skolan låta religiösa grupper ha egna lokaler på skolan? Varför, eller varför inte?
- Om elever som tillhör ett politiskt parti skulle vilja ha tillgång till en egen lokal, tycker du att det borde tillåtas?
- Vad är skillnaden mellan en politisk och religiös organisation?

EXEMPEL 4

Under senare år har man diskuterat på vilket sätt det ska firas skolavslutningar i kristna kyrkor.

- Ska skolan ha skolavslutningar i kristna kyrkor? Varför, eller varför inte?
- Ska man tillåta avslutningar i kyrkan även om det innebär att det finns elever som inte kan vara med? Varför, eller varför inte?
- Ska en präst få tala vid avslutningarna? Varför, eller varför inte?
- Ska det vara tillåtet att sjunga kristna psalmer som *Den blomstertid nu kommer*? Varför, eller varför inte?

SKRIVUPPGIFT: FÖRDJUPNING – VAR GÅR GRÄNSEN?

Eleverna skriver en insändare, enskilt eller i par, (max 300 ord) där de har tagit ställning för en ståndpunkt i något av de 4 exemplen. Låt dem argumentera för sin uppfattning.

GRUPPDISKUSSION: FRIHET ATT YTTRA VAD SOM HELST – ELLER?

Låt eleverna diskutera nedanstående exempel i smågrupper och notera sina ställningstaganden i ett block. Lyft sedan diskussionen i helklass.

I ett demokratiskt samhälle är åsiktsfriheten obegränsad, medan rätten att fritt uttrycka sin mening kan begränsas och måste utövas under särskilt ansvar, exempelvis av hänsyn till andras fri- och rättigheter. Diskutera ett eller flera av följande exempel.

EXEMPEL 1

Ni äger ett företag som tillverkar sandaler, så kallade flip-flops. En av era designers kommer till er med en ny idé som de tror skulle bli en storsäljare. Det handlar om att trycka en bild av Jesus på insidan av sandalens sula, det vill säga där man stoppar i foten. En marknadsundersökning styrker att många skulle köpa sandalen.

- Ska ni tillverka sandalen? Diskutera i gruppen och kom fram till ett beslut som ni motiverar. (Samtala och diskutera gruppernas ställningstagande i helklass)

EXEMPEL 2

Under senare år har det uppkommit flera konflikter där individer och grupper har upplevt sig kränkta av olika yttranden, konstverk mm. Konstnären Lars Vilks gjorde till exempel en avbild av muslimernas profet Muhammed i form av en hund. Många muslimska grupper och individer kände sig kränkta. Lars Vilks ville försvara yttrandefriheten och tyckte att även religiösa grupper måste tåla att man skämtar om dem.

- Tycker ni att Lars Vilks gjorde rätt eller fel? Diskutera i gruppen och kom fram till ett beslut som ni motiverar? (Samtala och diskutera gruppernas ställningstagande i helklass)

UNDERSÖK OCH DISKUTERA VIDARE

- I vissa länder finns det lagar mot hädelse. Vad är hädelse? Borde det finnas sådana lagar i Sverige?

TIPS

Förslag till självstyrningsverktyg: Argumenterande texter och tal; Att skriva en debattartikel

RELIGIONSFRIHET I TEORIN

Innehållet i detta tema behandlar religionen som fenomen samt religionsfriheten i ett juridiskt perspektiv. **TEMA 2** syftar till reflektion om religionens funktion i samhället. Innebär det en frihet att tillhöra en religion? Eller är frihet att stå utanför religionen? Är regler och traditioner något som begränsar en individs individens frihet?

GRUPPUPPGIFT: RELIGIONENS BETYDELSE?

Låt eleverna skriva ner svaren. Det är också viktigt att de vet vem som sagt vad. Eleverna Redovisar sina resonemang muntligt, där de gärna kan ta hjälp av digitala presentationsverktyg. Redovisningen får ta max 10 minuter.

- Vad är religion?
- Vilka uppfattningar om religion finns det?
- Varför är människor religiösa/troende och vad betyder det? (Intervjua någon person eller sök information på nätet för att undersöka frågan närmare.)
- Ta reda på och beskriv vilka regler och traditioner som finns i några olika religioner. (Det kan handla om vad man ska äta, vad man ska ha på sig, hur man ska bete sig, vem man får gifta sig med och så vidare. Hur skulle ni själva uppleva det om dessa regler gällde er?)
- Diskutera vilka regler ni har hemma och på skolan när det gäller vad man ska äta, hur man ska äta, vad man ska ha för kläder på sig och vilka traditioner ni firar? Finns det någon skillnad mellan religiösa regler och samhällliga regler och lagar?

SKRIVUPPGIFT: RELIGIONSFRIHET OCH LAGEN?

Eleven tar sin utgångspunkt i religionsfrihetslagen i Sverige samt Europa konventionen (artikel 9) om de mänskliga rättigheter, och diskuterar det som ibland kallas för religionsfrihetens sju dimensioner. Låt eleverna skriva sina svar som en löpande text. Max 1 A4-sida. Arbeta enskilt eller i par.

Använd *Vad religionsfrihet innebär och när får den begränsas – en lathund om religionsfriheten*:
<http://korturl.com/religionsfrihet>

- Vad menas med religionsfrihet?
- Vad är religionsfrihet enligt FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna?
- Vad står det om religionsfrihet i Sverige rikes lag? (Kort sammanfattning)
- Varför måste det finnas en lag om att man ska få tro på vad och vem man vill?
- Är religionsfrihet viktigt?

GRUPPDISKUSSION: FRÅGOR

Religionsfriheten kan delas in i sju dimensioner. Dela upp dimensionerna mellan er och sammanfatta enskilt och skriftligt mycket kort vad dimensionerna, som du har läst om, innebär.

Diskutera i gruppen och försök att komma fram till vilka två dimensioner ni anser vara viktigast. Motivera ert svar.

TIPS

Förslag till källor:

- www.so-rummet.se (Sida för SO-lärare med många länkar som kan användas i undervisningen)
- www.ur.se (Här finns en programserie som heter *Världens fest – i Sverige*. Där tas olika högtider i olika religioner upp)

FÖRSLAG TILL SJÄLVSTYRNINGSVERKTYG

Att läsa en text och att ta anteckningar.

KOPPLING TILL STYRDOKUMENT

TEMA 1 – RELIGIONSFRIHET I PRAKTIKEN OCH TEMA 2 – RELIGIONSFRIHET I TEORIN

Övningarna och uppgifterna i Religionsfrihet i praktiken och Religionsfrihet i teorin betonar förmågan att kunna hantera information genom att formulera sig och kommunicera i tal och skrift samt att deskriptivt analysera sakprosatext och faktarelaterad information. Temat har en direkt koppling till följande ämnen och kunskapskrav:

RELIGIONSKUNSKAP

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 6.

Eleven har grundläggande kunskaper om några heliga platser eller rum, ritualer och levnadsregler som hör till världreligionerna och visar det genom att föra enkla resonemang om likheter och skillnader mellan några religioner. Eleven kan också föra enkla resonemang om hur livsfrågor skildras i olika sammanhang och vad religioner och andra livsåskådningar kan betyda för olika människor på ett sätt som till viss del för resonemanget framåt.

(Gränad text är inte bedömbart i temat)

SAMHÄLLSKUNSKAP

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 6.

Eleven kan undersöka elevnära samhällsfrågor ur något perspektiv och beskriver då enkla samband med enkla och till viss del underbyggda resonemang. Eleven värderar och uttrycker olika ståndpunkter i elevnära samhällsfrågor med enkla resonemang och till viss del underbyggda argument. Eleven redogör för innebörden av de mänskliga rättigheterna och barnets rättigheter och ger exempel på vad rättigheterna kan betyda för barn i olika delar av världen.

SVENSKA

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 6.

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 6

Eleven kan läsa skönlitteratur och sakprosatexter för barn och ungdomar med flyt genom att använda lässtrategier på ett i huvudsak fungerande sätt. Genom att göra enkla, kronologiska sammanfattningar av olika texters innehåll och kommentera centrala delar med viss koppling till sammanhanget visar eleven grundläggande läsförståelse.

Eleven kan söka, välja ut och sammanställa information från ett avgränsat urval av källor och för då enkla resonemang om informationens användbarhet. Sammanställningarna innehåller enkla beskrivningar, egna formuleringar och viss användning av ämnesspecifika ord och begrepp. Eleven kan samtala om bekanta ämnen genom att ställa frågor och framföra egna åsikter på ett sätt som till viss del upprätthåller samtalen. Dessutom kan eleven förbereda och genomföra enkla muntliga redogörelser med i huvudsak fungerande inledning, innehåll och avslutning och viss anpassning till syfte och mottagare. (Gränad text är inte bedömbart i temat)

INLEDNING

Här är ett material om religionsfrihet som riktar sig till dig som arbetar i skolan med SO-inriktad undervisning. Materialet är utformat av Sveriges Kristna Råd (styrgruppen för programmet Kyrka-Skola) i samverkan med behöriga lärare och läromedelsförfattare. Materialet är utformat så att uppgifterna bidrar till att eleverna tränas i de färdigheter som enligt de övergripande förmågorna och kunskapskraven ska bedömas och slutligen betygsättas.

Varje tema är tydligt knutet till styrdokumentet och följs av tips om didaktiska verktyg som bland annat hjälper eleven att utveckla sina språkliga färdigheter, samt ger råd om studieteknik som gör att eleven blir mer självstyrande i sina studier.

Kopplingarna till styrdokumentet återfinns på sidan 20.

Materialet är uppdelat i tre fristående teman:

TEMA 1 – Religionsfrihet i teorin, betonar muntliga ställningstaganden och argumentation. Det är de diskuterande, argumenterande och resonerande färdigheterna som eleven främst kommer att träna.

TEMA 2 – Religionsfrihet i praktiken, betonar sammanfattning och hantering av information i skrift. Det är de redogörande, beskrivande och resonerande färdigheterna som eleven främst kommer att träna.

TEMA 3 – Religion som frihet eller ofrihet, betonar skapandet av information i både skriftlig och muntlig form. Det är presentationer och färdigheter som krävs för att eleven ska kunna skapa egen information, t ex jämförelser, samband och värderande, som främst kommer att tränas. Det är alltså grunden för en normativ analysförmåga som eleven kommer att träna.

Läraren tänker på: Det är viktigt att ha god kännedom om vilken typ av religiös erfarenhet som finns representerad i den klass/grupp som du undervisar. Bestäm dig hur långt du vill att en diskussion ska gå och sätt gärna regler på förhand. Exempel och övningar ni möter i det här materialet är utformat på ett sådant sätt att det ska ge förutsättningar för dialog, leda till utveckling och lärande.

RELIGIONSFRIHET I TEORIN

TEMA 1 – Religionsfrihet i teorin. Innehållet i detta tema behandlar religionsfriheten i ett juridiskt och historiskt perspektiv. Samtliga nedanstående uppgifter syftar utöver erövrandet av ämnesmässiga kunskaper till att eleven tränas i att sammanfatta källor och lär sig att arbeta med referatmarkörer. Ett utmärkt sätt att träna elevernas språkliga förmåga är att låta dem sammanfatta alla källor och lektionsgenomgångar i löpande text. Det tar lite tid, men belöningen är desto större eftersom man har skapat sin egen källa som går att använda flera gånger samt att den skriftliga förmågan ständigt utvecklas.

Använd

Vad religionsfrihet innebär och när får den begränsas – en lathund om religionsfriheten

<http://korturl.com/religionsfrihet>

SKRIVUPPGIFT: UPPLYSNINGEN

Låt eleverna skriva en text, enskilt eller i par, som redogör för huvuddragen i upplysningen och situationen för olika religiösa grupper i Sverige från 1700-talet till idag. Låt dem utgå från frågorna nedan och låt dem skapa sedan en sammanfattande text med rubriker och en tydlig röd tråd. Arbeta med referatmarkörer. Max 2 A4-sidor.

Den här uppgiften skall resultera i att eleven får kunskap om hur Europa som kontinent, och framförallt Sverige som land, förändras i och med upplysningen och uppkomsten av de mänskliga fri- och rättigheterna. Utgångspunkten är de religiösa gruppernas status och livsvillkor i Sverige.

- Hur har situationen förändrats för olika religiösa grupper i Sverige, från 1700-talet till idag?
- Vad innebar upplysningen?
- På vilka sätt förändrades samhället i och med upplysningen?
- Hur förändrades livet för religiösa minoriteter i Sverige när upplysningssidéerna slog igenom på allvar?
- Vilka andra samhällsförändringar har påverkat synen på religionen?

REFLEKTERA

Vad kan orsakerna vara till att lagen om religionsfrihet kommit så pass sent som 1951?

SKRIVUPPGIFT: RELIGIONSFRIHET OCH LAGEN

Låt eleverna arbeta med frågorna, enskilt eller i par. De skriver sina svar så att det blir en löpande text med en tydlig röd tråd. Arbeta med referatmarkörer. Max 1 A4-sida.

I Sverige fick vi religionsfrihet 1951 i och med en ny lag. Den gav var och en rätt att fritt bilda trossamfund och gå med i eller lämna samfund. Kravet på medlemskap i Svenska kyrkan för lärare, sjuksköterskor och regeringsmedlemmar togs bort.

- Vad säger lagtexten? (Kort sammanfattning)
- Vad är orsakerna till att Sverige lagstiftade om religionsfrihet år 1951? Varför skedde det inte 50 år tidigare?

ENSKILD UPPGIFT: RELIGIONSFRIHETENS SJU DIMENSIONER

Låt eleverna arbeta med frågorna. De skriver sina svar så att det blir en löpande text med en tydlig röd tråd. Arbeta med referatmarkörer. Max 1 A4-sida.

Religionsfriheten kan delas in i sju dimensioner. Kunskaper om detta är en förutsättning vid övningar längre fram i detta material.

- Redogör kortfattat för religionsfrihetens sju dimensioner.
- Vilka två dimensioner anser du vara viktigast? Motivera ditt svar.

GRUPPUPPGIFT: RELIGIONSFRIHET I ETT EUROPEISKT SAMMANHANG

Låt eleverna arbeta med frågorna, redovisa för varandra. Redovisningen får vara max 10 minuter.

I stort sett alla länder i världen har skrivit på FN:s konventioner om de mänskliga rättigheterna. I vissa världsdelar har länderna också kommit överens om regionala konventioner om de mänskliga rättigheter och skapat system för att följa upp hur dessa efterlevs. Europakonventionen för de mänskliga rättigheterna och Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna är de regionala system som Sverige och 46 andra länder är anknuten till. Domstolen och konventionen är inte kopplat till EU utan till Europarådet, en mellanstatlig organisation som arbetar för demokrati och mänskliga rättigheter i ett mycket större geografiskt område än EU.

- Vad är Europadomstolen? Varför finns den och vad gör den?
- Vilka länder är anslutna till Europadomstolen?
- Vad har Sverige för koppling till Europadomstolen? Hur påverkar Europakonventionen lagarna i Sverige?
- Vad är skillnaden mellan EU-domstolen och Europadomstolen?
- Vad är Europakonventionen? Vad har den för förhållande till FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna?

Europakonventionen Artikel 9 handlar om religionsfrihet och lyder som följer:

1. *”Var och en har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet; denna rätt innefattar frihet att byta religion eller tro och frihet att ensam eller i gemenskap med andra, offentligt eller enskilt, utöva sin religion eller tro genom gudstjänst, undervisning, sedvänjor och ritualer.”*
2. *”Friheten att utöva sin religion eller tro får endast underkastas sådana begränsningar som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till den allmänna säkerheten, till skydd för allmän ordning, hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter.”*

I artikelns andra stycke står det; *”Friheten att utöva sin religion eller tro”* .

- Vad är skillnaden mellan religion och tro här?
- Vilka trosuppfattningar omfattas av den här artikeln?

I artikeln anges följande inskränkningar; *”...som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till den allmänna säkerheten, till skydd för allmän ordning, hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter.”*

- Vad skulle detta kunna innebära i praktiken?
- På vilka sätt skulle dessa inskränkningar kunna användas för att begränsa religionsfriheten?

TIPS

Förslag till källor:

www.so-rummet.se (Sida för SO-lärare med många bra länkar som kan användas i undervisningen, nedanstående länkar är nästan samtliga hämtade från SO-rummet)

<http://www.historia2.se/historia123/?p=498> (högre åldrar, text, en privat hemsida om historia som presenterar upplysningstiden kortfattat och enkelt, informationen är relativt kompakt och behöver packas upp, finns även bra länkar)

http://vetamix.net/video/mänskliga-rättigheter_1273 (högre åldrar, video, 10 min)

<http://www.manskligarattigheter.se> (högre åldrar, hemsida, regeringens sida om mänskliga rättigheter, bra info om religionsfrihet och de andra friheterna, främst beskrivande)

<http://www.levandehistoria.se/fakta-fordjupning/islamofobi> (högre åldrar, information om islamofobi, hemsida)

<http://fof.se/tidning/2011/2/svenskar-mest-religionskritiska> (högre åldrar, text)

<http://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=416&grupp=9600> (högre åldrar, flera radioinslag om religionsfrihet ur programmet Människor och tro)

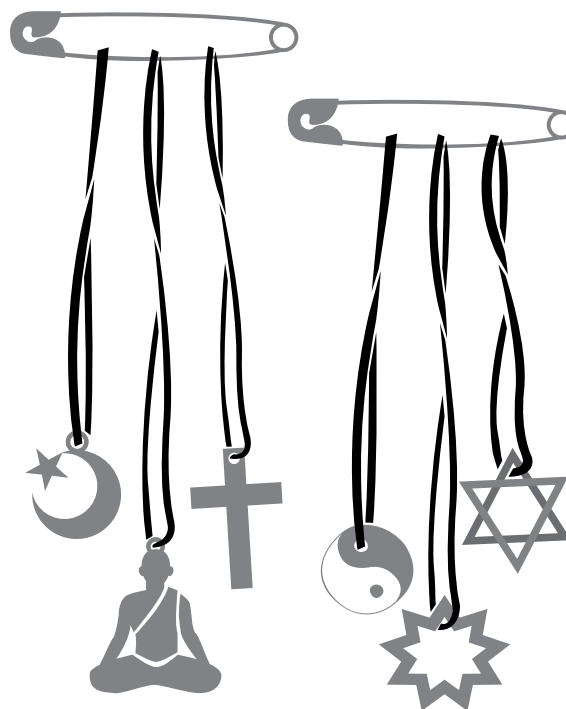
<http://www.judiskacentralradet.se/html/historik.php>
(högre åldrar, kort info om judendom i Sverige under historien)

<http://korturl.com/religionsfrihet>

Vad religionsfrihet innebär och när den får begränsas. En lathund om religionsfrihet.

FÖRSLAG TILL SJÄLVSTYRNINGSVERKTYG

- Att arbeta med referatmarkörer
- Att arbeta med sambandsmarkörer
- Att arbeta med skrivutveckling
- Att arbeta med befintlig information
- Att ta anteckningar
- Argumenterande texter och tal.

RELIGIONSFRIHET I PRAKTIKEN

TEMA 2 – Religionsfrihet i praktiken. Dessa övningar är en introduktion kring några av religionsfrihetens praktiska aspekter. Övningarna behandlar de konsekvenser i vardagen som olika religiösa seder och bruk kan få. Det är elevernas vardag som är utgångspunkten för övningarna. För att träna argumentationsförmågan måste eleverna, i värderingsövningen, ge minst ett argument för sitt ställningstagande. För dem som inte vill göra det muntligt kan en skriftlig motivering accepteras.

I gruppövningen kan eleven träna att själv söka information och formulera egna argument. Eleven bör ha grundläggande kunskaper om referatmarkörers syfte samt hur man använder dem.

ANVÄND

Vad religionsfrihet innebär och när den får begränsas – en lathund om religionsfriheten:

<http://korturl.com/religionsfrihet>

VÄRDERINGSÖVNING: TA STÄLLNING!

Organisera denna i någon form av värderingsövning. Till exempel "Heta stolen" eller "Fyra hörn". Information om hur detta går till hittas på webben.

- Man ska få gå ifrån lektionen om man vill be!
- Det man äter i matsalen ska anpassas efter de krav som ens religion har!
- Man ska ha rätt att få ledigt för att fira sina egna helgdagar!
- En elev ska inte behöva delta i undervisning som på något sätt ifrågasätter eller kränker den egna religionen!
- Om en elev vill ha en religiös huvudbonad på sig i klassrummet är det ok!
- Skolor ska ha rätt att fira skolavslutning i kyrkan!

GRUPPUPPGIFT: SKOLAVSLUTNING?

Det finns en lång tradition i Sverige av att skolans elever samlas i kyrkan vid skolavslutningar och ibland även vid andra högtider, som advent. Under flera år har konflikten mellan traditionen och principen om religionsfrihet diskuterats. Bland annat har det ifrågasatts om det är möjligt att fira till exempel skolavslutningar i kyrkan och, i så fall, vilka inslag som kan godtas.

UNDERSÖK

Frågan har diskuterats livligt under några år. Ta reda på vilka åsikter som förs fram i debatten. Det finns mycket material om detta på webben, här kan dagstidningar av olika slag vara till hjälp. (Glöm inte att använda referatmarkörer när du sammanfattar de olika ståndpunkterna.)

Vad säger religionsfriheten? Undersök detta utifrån de sju dimensionerna i Lathunden. Om ni har gjort övningen om de sju dimensionerna i tema Religionsfrihet i teorin så kan ni använda era egna sammanfattningar som källa. Ta ställning utifrån den insamlade informationen ovan och argumentera för er sak för resten av klassen.

ENSKILD SKRIV- OCH REFLEKTIONSÖVNING: DÖDSHJÄLP – VAD TYCKER JAG?

Låt eleverna arbeta enskilt genom att skriva er sina tankar och funderingar. Använd mallen hur du skriver en debattartikel under rubriken "Tips".

Religionen kan på många sätt inverka på det dagliga livet för de troende men även för andra runt omkring dem. I ett samhälle där många olika religioner verkar samtidigt kan det också bli en utmaning för samhället i stort. Hur ska man kunna tillgodose de flestas behov och få samhällets olika funktioner att fungera samtidigt som man respekterar religionsfriheten och demokratin?

- Du är medlem i en religiös grupp där aktiv dödshjälp ses som något självklart och naturligt. Ni är överrens om att dödshjälp är en möjlighet för dem som är oboligt sjuka som inte vill leva längre. Ska den religiösa gruppen ha rätt att utöva aktiv dödshjälp bland sina egna medlemmar?

Reflektera kring detta med pennan i handen och din kunskap om vad lagen säger om religionsfrihet. Skriv gärna en debattartikel!

GEMENSAM DISKUSSION: I HELKLASS

Avsluta övningen med att eleverna redovisar för varandra. Lista för- och motargument och försök komma fram till ett gemensamt ställningstagande.

UNDERSÖK VIDARE

Vad säger Europakonventionen och Europadomstolen om aktiv dödshjälp som ett tillåtet inslag i en trosuppfattning? Arbeta enskilt eller i grupp.

GRUPPDISKUSSION: RELIGIONSFRIHETENS 7 DIMENSIONER – VAD TYCKER JAG?

I denna övning krävs det att eleverna har grundläggande kunskaper kring religionsfriheten och de sju dimensionerna. De bör också ha tillgång till dimensionerna under övningen. Låt varje grupp ansvara för ett par av dimensionerna när de bedömer situationerna nedan. Grupperna ska bedöma samma situationer

Det finns olika aspekter av religionsfrihet. Dessa kan beskrivas med religionsfrihetens sju dimensioner och finns i många av de internationella överenskommelserna kring religionsfriheten. Den svenska staten måste respektera, skydda och främja religionsfriheten utifrån dessa dimensioner.

Bedöm följande situationer utifrån era dimensioner:

- MAJA är 11 år och uppvuxen i en familj där man inte går i kyrkan. Själv söker hon sig mot en kristen församling i stan. Hennes föräldrar känner sig tveksamma inför hennes beslut att bli aktivt kristen. Kan de hindra henne att gå med i församlingen utifrån religionsfriheten?
- PETTER är muslim. En dag serverar skolan enbart fläskkött till lunch, som Petter inte kan äta utifrån sin religiösa övertygelse. Petter blir utan lunch den dagen. Är det rätt av skolan att bara servera fläskkött, utifrån religionsfriheten?
- I ett lands skolor får eleverna bara undervisning i den religionen som majoriteten tror på. WILLIAM har en annan religion, måste han delta i undervisningen?
- JONA bor i ett land med allmän värnplikt. Detta innebär att alla som är 18 år måste göra militärtjänst i sex månader. Jona tillhör en religion som förbjuder användandet av vapen. Har hon möjlighet att vägra militärtjänst, utifrån religionsfriheten?

- HANNAS föräldrar är katoliker och tar med Hanna, som är 11 år, till kyrkan varje söndag. Har de rätt till det?
- Fem av Viktors klasskamrater är kristna och bär kors runt halsen, en är jude och bär kippa och en är muslim och bär hijab. VIKTOR är ateist och vill slippa se dessa religiösa symboler. Ska hans klasskamrater ta av sig dessa symboler när de är i skolan?
- Prinsessan ESTELLE måste enligt lag döpas och därmed bli medlem i Svenska kyrkan. Vad säger religionsfriheten om detta?

ENSKILD UPPGIFT: REFLEKTERA

Välj ett av följande scenarier:

Frihet att yttra vad som helst – eller?

I ett demokratiskt samhälle är yttrandefriheten ett fundament som i princip inte går att begränsa. Detta kan medföra att saker som sägs, skrivs och så vidare sårar och kränker andra.

1. Du är chefredaktör och ansvarig utgivare på en dagstidning. Ett par av dina journalister har gjort en satir av Jesus korsfästelse i serieform. Enligt journalisterna är syftet med serien bara att roa. Skulle du publicera serien?

Reflektera och motivera med pennan i handen. Ta hjälp av dina kunskaper om religionsfrihet från *TEMA 1*.

2. Du äger ett företag som tillverkar sandaler, så kallade flip-flops. En av dina designers kommer till dig med en ny idé som hen tror skulle bli en storsäljare. Det handlar om att trycka en bild av Jesus på insidan av sandalens sula, det vill säga där man stoppar i foten. En marknadsundersökning styrker att många skulle köpa sandalen. Skulle du tillverka sandalen? Reflektera och motivera med pennan i handen.

GRUPPUPPGIFT I HELKLASS: REFLEKTION

Samtala och diskutera utifrån exemplen. Försök att tillsammans komma fram till om det finns några principer som styr ställningstagandena?

UNDERSÖK

Låt grupperna redovisa för resten av klassen. Låt eleverna ta hjälp av instruktionen; Argumenterande tal.

- I vissa länder finns det lagar mot hädelse. Vad är hädelse? Borde det finnas sådana lagar i Sverige?
- Hur ser religionsfriheten på sådana lagar – är lagarna ett stöd för eller ett hot mot religionsfriheten? Undersök detta med hjälp av de sju dimensionerna. Här kan ni också vända er till företrädare för olika trosuppfattningar för att få deras synpunkter.
- Undersök och ta reda på mer om någon av de konflikter av denna typ som varit aktuella under den senaste tiden. Här är tre exempel på händelser som har orsakat konflikter. Vad handlar det om? Hur argumenterar de olika sidorna?
  1. Den danska tidningen Jyllandsposten publicerar karikatyrer på Muhammed
  2. Lars Vilks gör en rondellhund föreställande Muhammed
  3. Den ryska punkgruppen Pussy Riot spelar in en video i en kyrka i Moskva

GRUPPUPPGIFT: FÅR MAN KLÄ SIG HUR MAN VILL?

Måste man i ett samhälle begränsa vissa uttryck, och i så fall vilka, och med vilka motiveringar?
Arbeta i grupp och diskutera i helklass.

- Finns det kläder eller symboler som människor bär som får dig att känna obehag, känna dig kränkt eller liknande?
- Varför tror du att de känner så?
- Tycker du att dessa kläder och/eller symboler borde förbjudas? Finns det någon klädstil som du tycker borde vara förbjuden i samhället eller på någon offentlig plats i samhället? Varför eller varför inte?
- Vad kan lärarna på skolan inte ha på sig?
- Kan en lärare ha en symbol för ett politiskt parti på sina kläder?
- Ska man få bära burka eller munkjacka med luvan uppdragen i skolan?

UNDERSÖK VIDARE

Syftet med "undersök vidare" är att reflektera kring olika argument som kan strida mot religionsfriheten samt att formulera egna argument. Se till att du har kunskap om lagen om religionsfrihet.

1 – ENSKILT ELLER I GRUPP

I flera europeiska länder diskuteras om människor ska få bära islamsk heltäckande slöja, burka och niqab, på alla allmänna platser. Vissa länder har lagstiftat om det. Förbudet handlar, med lite variationer, om att det på offentlig plats inte blir tillåtet med heltäckande hjälm, skidmask, "balaclava", burka eller niqab. I praktiken kan det då innebära att det är olagligt för kvinnor med heltäckande slöja att promenera på gator och torg, åka buss och tåg, gå i affärer och besöka skolor, sjukhus och myndigheter.

- Är burkaförbud en legitim och berättigad begränsning av religionsfriheten? (Till er hjälp har ni avsnittet "Hur bedömer man om en begränsning av utövningen är legitim?" på sidan 13 i *En Lathund om religionsfrihet*.)
- Hur motiveras införandet av denna lag i Frankrike? Det går att hitta information om detta på webben.
- Vad anser du/ni? Måste man alltid visa sitt ansikte? Finns det arbetsplatser eller tillfällen i ett samhälle där det är otänkbart med ett täckt ansikte?

2 – I HELKLASS ELLER I GRUPP

A) Ett buddhistiskt tempel ska byggas inte så långt från din skola. Det finns många buddhister som bor i området. De har fått åka långt för att komma till sitt tempel och nu vill de bygga ett tempel där de bor. Det finns olika åsikter kring detta bland eleverna på din skola. Här nedan ser du några av de argument som förs fram:

JOCKE tycker att ett tempel är ok i området eftersom arkitektritningen visar att templet kommer att smälta bra in med de omgivande husen.

SARA påpekar att religionsfrihet faktiskt också betyder frihet från religion. Hon menar att det är hennes rättighet som ateist att slippa se ett tempel varje dag på väg till skolan.

ELLA tycker att buddhismen är en fredlig religion och därför kan buddhisterna få bygga sitt tempel.

PETRA tycker att alla människor, oavsett tro, måste få ha en plats där man kan få samlas. Hon tycker att templet ska få byggas.

KALLE menar att Sverige är ett kristet land sedan många hundra år, därför ska inte ett tempel få byggas.

OLLE menar att vi faktiskt lever i en demokrati där vi röstar om saker och ting och där majoriteten bestämmer! Därför borde alla som bor i staden få vara med och rösta om de vill ha ett tempel här eller inte.

DISKUTERA

- Hur ser ni själva på att ett tempel ska byggas?
- Vilka av argumenten ovan håller ni med om? Motivera era svar.
- Vilka av argumenten strider mot religionsfriheten? Använd er av de kunskaper ni har om detta.

B) En moské ska byggas inte så långt ifrån din skola. Muslimerna i området har tidigare hållit till i en liten källarlokal. Eftersom det har blivit väldigt trångt vill de nu bygga en moské med plats för fler människor. Dessutom så vill man ha en byggnad som är vacker och bra att vara i. Det finns olika åsikter kring detta bland eleverna på din skola. Här nedan ser du några av de argument som förs fram:

SARA påpekar att religionsfrihet faktiskt också betyder frihet från religion. Hon menar att det är hennes rättighet som ateist att slippa se moskéer med minareter och kupoler.

ELLA tycker det verkar orättvist att män och kvinnor sitter åtskilda från varandra i moskén och att kvinnorna måste ha slöja på sig i moskén. Hon tycker att jämställdhet ska vara viktigare än religionsfrihet. Ska de bygga en moské får de allt se till att bli mer jämställda först.

JOCKE tycker inte att moskéer passar in med de andra husen i omgivningen. Ska de bygga en moské får den inte ha någon minaret eller kupol. För det passar inte in i Sverige menar han.

PETRA tycker att alla människor, oavsett tro, måste få ha en plats där man kan få samlas. Hon tycker att moskén ska få byggas.

KALLE menar att Sverige är ett kristet land sedan många hundra år, därför ska inte en moské få byggas.

OLLE menar att vi faktiskt lever i en demokrati där vi röstar om saker och ting och där majoriteten bestämmer! Därför borde alla som bor i staden få vara med och rösta om de vill ha en moské här eller inte!

VIKTORIA som är muslim tycker det ska bli så skönt och slippa den trånga källarlokalen, som är trång och har dålig luft. Hon anser att muslimer ska ha rätt att ha ändamålsenliga lokaler för sina gemensamma samlingar.

DISKUTERA

- Hur ser ni själva på detta att en moské ska byggas?
- Vilka av argumenten håller ni med om?
- Vilka av argumenten strider mot religionsfriheten? Använd er av de kunskaper ni har om detta, till exempel de sju dimensionerna.

TIPS

Förslag till källor:

www.so-rummet.se www.so-rummet.se (Sida för SO-lärare med många bra länkar som kan användas i undervisningen, nedanstående länkar är nästan samliga hämtade från so-rummet)

<http://www.levandehistoria.se/material/tolerera>

(högre åldrar, text, ur psykologiskt perspektiv om kategoriseringar av människor, sid 24-28)

<http://www.levandehistoria.se/islamofobi> (högre åldrar, information om islamofobi, hemsida)

<http://fof.se/tidning/2011/2/svenskar-mest-religionskritiska> (högre åldrar, text)

<http://www.fritankesmedja.se/omskarelsedebatten-blir-allfor-kanslosam> (gymnasiet, text, artikel som har tydlig värdering)

<http://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=416&grupp=9600> (högre åldrar, flera radioinslag om religionsfrihet ur programmet Människor och tro)

http://www.svd.se/kultur/understrecket/religionsfrihet-kraver-tolerans-aven-av-troende_7165583.svd
(gymnasiet, text, tydlig värdering)

<http://www.expressen.se/debatt/avskaffa-lagen-om-religionsfrihet/> (gymnasiet, text, ifrågasätter religionsfrihet som lagstiftning, tydlig värdering)

<http://www.dn.se/ledare/signerat/religionsfrihet-tron-star-inte-over-kritik> (gymnasiet, text, religionsfrihet kontra andra friheter, tydlig värdering)

<http://www.varldenidag.se/kommentar/2012/12/07/Religionsfrihet-ar-avgorande/> (gymnasiet, text, religionsfriheten är den viktigaste friheten, tydlig värdering)

<http://www.migrationsinfo.se/demografi/religionstillhorighet/religionsfrihet/> (högre åldrar, hemsida om migration, liberal tankesmedja)

http://www.som.gu.se/digitalAssets/1375/1375031_095-106-marie-demker.pdf (högre text, åldrar, bland annat statistik om attityder till invandrares rätt att utöva sin religion, Marie Demker är professor i statsvetenskap)

FÖRSLAG TILL SJÄLVSTYRNINGSVERKTYG

- Att arbeta med referatmarkörer
- Att arbeta med sambandsled
- Att arbeta med skrivutveckling
- Att arbeta med befintlig information
- Att ta lektionsanteckningar
- Argumenterande texter och tal

FRIHET TILL RELIGION ELLER FRIHET FRÅN?

TEMA 3 – Frihet till religion eller frihet från? Innehållet i temat fokuserar hur religiösa regler och traditioner kan uppfattas olika. Övningarna syftar till att reflektera kring och problematisera olika regler. Regler finns ju såväl inom som utanför religioner.

ANVÄND

Vad är religionsfriheten och när får den begränsas - en lathund om religionsfriheten

http://www.missioncouncil.se/wp/wp-content/uploads/downloads/2013/03/vad_innebaer_religionsfrihet.pdf

UPPGIFT 1: FRITT VAL ELLER TVÅNG?

Den uppgiften redovisas muntligt eller skriftligt. Om du/ni väljer en muntlig presentation så använd något digitalt presentationsverktyg som hjälpmedel. Redovisningen får ta max 10 minuter. Om du/ni gör en skriftlig redovisning skriv då en debattartikel på max 2 A4-sidor.

Låt eleverna lista de regler och traditioner som de lever med eller känner till. Låt dem berätta för varandra. Det kan handla om vad man får äta, vad man ska ha på sig, hur man ska bete sig, vem man får gifta sig med och så vidare. I redovisning bör en beskrivning av reglerna eller traditionerna finnas med, en jämförelse av dem samt en bedömning om det är lättare att acceptera vissa regler än andra. Undersök enskilt eller i grupp.

- Vilka av era regler och traditioner skulle ni kalla för religiösa?
- Hur skulle du uppleva det att leva efter de regler som du listat hos andra religioner?
- Skapar regler frihet eller ofrihet för individen som lever efter dem? (Tips: kontakta någon person som är aktiv i en religiös församling och intervju den om hur hen ser på religiösa regler.)
- Jämför de regler och traditioner ni listat. Argumentera för om du tycker att vissa regler är bättre eller sämre än andra. Finns det regler som du tycker borde förbjudas eller ska människor ha frihet att fritt välja vilka regler de ska följa?

UPPGIFT 2: RELIGIONENS ROLL?

Den här uppgiften redovisar eleverna muntligt i grupp. Undersök och ta ställning. Använd gärna någon form av digital presentationsform. Redovisningen får ta max 10 minuter. Följande aspekter bör vara med i redovisningen:

- Vad är religion? Redogör för minst två olika åsikter. Jämför dem och redovisa likheterna/skillnaderna om det går.
- Vad innebär det att vara religiös? Redovisa för minst två olika synsätt på vad det kan innebära.
- Försök att definiera begreppet religion. Motivera er definition.

Religionens roll i samhället har förändrats om vi blickar tillbaka tvåhundra år. En del forskare kallar denna förändring för sekulariseringsprocessen. Den innebär bland annat att religionens betydelse i samhället har minskat. Vissa menar att religionen har konkurrerats ut av vetenskap och förnuft. Andra menar att människan i alla tider varit religiös och att vi snarare borde tala om religionens återkomst. Men vad menar vi egentligen med religion, vad

innebär det att vara troende och omfattas av religionen?

- Vad är religion? Försök att definiera vad religion är för något, enligt dig. Har du inga egna tankar sök på nätet och se ifall du hittar svar som du kan presentera.
- Vad är religion enligt andra personer? Ta reda på det. Sök på nätet.
- Hur mycket inflytande ska religion få ha i ett samhälle? Ska vi tillåta religiösa partier? Vad är skillnaden mellan en politisk och en religiös övertygelse? Tänk efter, fundera och skriv ner dina tankar.
- Är religion samma sak som att inte använda sitt förnuft och att veta mindre? Varför är människor troende? Intervjua någon person eller sök information på nätet för att undersöka frågan närmare.
- Går det att objektivt redogöra för vad religion är för något eller är det helt och hållet en subjektiv upplevelse? Motivera ditt svar.

TIPS

Förslag till källor:

<http://www.so-rummet.se> (utmärkt hemsida för SO-lärare, på sidan finns många informationslänkar som kan användas i undervisningen, nedanstående länkar är nästan samtliga hämtade från so-rummet)

<http://fof.se/tidning/2011/2/svenskar-mest-religionskritiska> (högre åldrar, text)

<http://www.fritankesmedja.se/omskarelsedebatten-bli-allfor-kanslosam> (gymnasiet, text som har tydlig värdering)

<http://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=416&grupp=9600> (högre åldrar, flera radioinslag om religionsfrihet ur programmet Människor och tro)

<http://www.fokus.se/2012/02/ateruppstandelsen/> (högre åldrar, text, artikel om religionens roll i samhället, tidskriften FOKUS)

<http://www.fritankesmedja.se/att-tro-pa-gud-ar-det-bra-for-oss> (högre åldrar, text, lämplig för gymnasiet, artikel om religionens roll i samhället, tidskriften SANS)

http://religionsfrokarna.se/?page_id=945 (högre åldrar, lätt text, hemsida av två religionslärare)

<http://gudhar99namn.se/2012/01/09/ny-religion-i-sverige-kopimisterna/> (högre åldrar, blogg om religion, här hittar du mycket information och länkar om olika aspekter på religion)

<http://www.vr.se/huvudmeny/tvarsnittnr12005/essalivaskadningensbetydelseikrisochkatastrof.4.6703f9bd10e07db4ff180002063.html> (högre åldrar, text, lämplig för gymnasiet, om religionens roll i människors liv)

FÖRSLAG TILL SJÄLVSTYRNINGSVERKTYG

- Att arbeta med referatmarkörer
- Att arbeta med sambandsled
- Att arbeta med skrivutveckling
- Att arbeta med befintlig information
- Att ta lektionsanteckningar
- Argumenterande texter och tal

KOPPLING TILL STYRDOKUMENT

TEMA 1 – RELIGIONSFRIHET I TEORIN

Religionsfrihet i teorin betonar förmågan att kunna hantera information i framförallt skriftlig form. *TEMA 1* betonar förmågan att kunna hantera information genom att sammanfatta, formulera sig och kommunicera i skrift med hjälp av sakprosatext. Temat utvecklar även elevens förmåga att göra deskriptiva analyser av religion som ett samhällsfenomen genom att diskutera i termer av orsakssamband och konsekvenser. Temat har en direkt koppling till följande ämnen och kunskapskrav:

HISTORIA

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 9

Eleven har grundläggande kunskaper om historiska förhållanden, skeenden och gestalter under olika tidsperioder. Eleven visar det genom att föra enkla och till viss del underbyggda resonemang om orsaker till och konsekvenser av samhällsförändringar och människors levnadsvillkor och handlingar, samt om Förintelsen och andra folkmod. Dessutom förklarar eleven hur människors villkor och värderingar kan påverkas av den tid de lever i. Eleven kan undersöka några utvecklingslinjer inom kulturmöten, migration, politik och levnadsvillkor och beskriver då enkla samband mellan olika tidsperioder. Eleven anger också någon tänkbar fortsättning på dessa utvecklingslinjer och motiverar sitt resonemang med enkla och till viss del underbyggda hänvisningar till det förflutna och nuet.

(Gränad text är inte bedömbart i temat)

Kunskapskrav för betyget E i historia 1b för gymnasiet

Eleven kan översiktligt redogöra för förändringsprocesser, händelser och personer under olika tidsperioder samt för olika tolkningar av dem. Dessutom kan eleven översiktligt redogöra för förloppen av förändringsprocesserna och händelserna samt deras orsaker och konsekvenser. Eleven ger exempel på några enskilda personer och förklarar översiktligt deras betydelse för olika skeenden. Eleven ger enkla exempel på, och förklarar översiktligt, samband mellan skeenden i det förflutna och förhållanden i nutiden. Dessutom kan eleven dra några enkla slutsatser om vad skeenden i det förflutna och förhållanden i nutiden kan ha för betydelse för framtiden.

RELIGIONSKUNSKAP

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 9

Eleven kan utifrån undersökningar om hur religioner kan påverkas av och påverka samhälleliga förhållanden och skeenden beskriva enkla samband med enkla och till viss del underbyggda resonemang.

Eleven kan söka information om religioner och andra livsåskådningar och använder då olika typer av källor på ett i huvudsak fungerande sätt samt för enkla och till viss del underbyggda resonemang om informationens och källornas trovärdighet och relevans.

SAMHÄLLSKUNSKAP

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 9

Eleven har grundläggande kunskaper om olika samhällsstrukturer. Eleven visar det genom att undersöka hur sociala, mediala, rättsliga, ekonomiska och politiska strukturer i samhället är uppbyggda och fungerar och beskriver då enkla samband inom och mellan olika samhällsstrukturer. I beskrivningarna kan eleven använda begrepp och modeller på ett i huvudsak fungerande sätt.

Eleven kan undersöka samhällsfrågor ur olika perspektiv och beskriver då enkla samband med enkla och till viss del underbyggda resonemang. Eleven redogör för de mänskliga rättigheternas innebörd och betydelse och ger exempel på hur de kränks och främjas i olika delar av världen.

Eleven har grundläggande kunskaper om demokratiska värden och processer och visar det genom att föra enkla

resonemang om demokratiska rättigheter och skyldigheter, samt om för och nackdelar med olika former för gemensamt beslutsfattande. Eleven kan söka information om samhället och använder då olika källor på ett i huvudsak fungerande sätt och för enkla och till viss del underbyggda resonemang om informationens och källornas trovärdighet och relevans. (Grånad text är inte bedömbart i temat)

Kunskapskrav för betyget E i samhällskunskap 1b för gymnasiet

Eleven kan också översiktligt redogöra för de mänskliga rättigheterna. I sin analys förklarar eleven enkla samband och drar enkla slutsatser om likheter och skillnader mellan olika samhällens organisation. Dessutom kan eleven översiktligt redogöra för de historiska förutsättningarnas betydelse och dra enkla slutsatser om hur nutida samhällsförhållanden, exempelvis arbetslivets utveckling, påverkas och påverkar av individer, grupper och samhällsstrukturer. Eleven kan analysera samhällsfrågor och identifiera någon orsak och konsekvens. I analysen använder eleven med viss säkerhet samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder. Eleven diskuterar översiktligt orsakerna och konsekvenserna samt möjliga lösningar på samhällsfrågorna. (Grånad text är inte bedömbart i temat)

SVENSKA

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 9

Eleven kan läsa skönlitteratur och sakprosatexter med flyt genom att, på ett i huvudsak fungerande sätt, välja och använda lässtrategier utifrån olika texters särdrag. Genom att göra enkla sammanfattningar av olika texters innehåll med viss koppling till tidsaspekter, orsakssamband och andra texter visar eleven grundläggande läsförståelse. Eleven kan söka, välja ut och sammanställa information från ett avgränsat urval av källor och för då enkla och till viss del underbyggda resonemang om informationens och källornas trovärdighet och relevans. Sammanställningarna innehåller enkla beskrivningar och förklaringar, enkelt ämnesrelaterat språk samt i huvudsak fungerande struktur, citat och källhänvisningar. Genom att kombinera olika texttyper, estetiska uttryck och medier så att de olika delarna samspelar på ett i huvudsak fungerande sätt kan eleven förstärka och levandegöra sina texters budskap.

Kunskapskrav för betyget E i svenska 1 för gymnasiet

Eleven kan skriva argumenterande text och andra typer av texter, som är sammanhängande och begripliga samt till viss del anpassade till syfte, mottagare och kommunikationssituation. Eleven kan i huvudsak följa skriftspråkets normer för språkriktighet.

Eleven kan läsa, reflektera över och göra enkla sammanfattningar av texter samt skriva egna texter som anknyter till det lästa. I sitt arbete värderar och granskar eleven med viss säkerhet källor kritiskt samt tillämpar grundläggande regler för citat- och referatteknik. (Grånad text är inte bedömbart i temat)

TEMA 2 – RELIGIONSFRIHET I PRAKTIKEN

Religionsfrihet i praktiken betonar förmågan att kunna hantera information i framförallt muntlig form. Religionsfrihet i praktiken betonar förmågan att kunna söka, värdera och skapa information genom att resonera, argumentera och göra aktiva ställningstaganden. Temat utvecklar även elevens förmåga att normativt kunna analysera religion som ett samhällsfenomen genom att diskutera i termer av orsakssamband och konsekvenser. Temat har en direkt koppling till följande ämnen och kunskapskrav:

HISTORIA

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 9

Eleven har grundläggande kunskaper om historiska förhållanden, skeenden och gestalter under olika tidsperioder. Eleven visar det genom att föra enkla och till viss del underbyggda resonemang om orsaker till och konsekvenser av samhällsförändringar och människors levnadsvillkor och handlingar, samt om Förintelsen och andra folkmod. Dessutom förklarar eleven hur människors villkor och värderingar kan påverkas av den tid de lever i. Eleven kan undersöka några utvecklingslinjer inom kulturmöten, migration, politik och levnadsvillkor och beskriver då enkla

samband mellan olika tidsperioder. Eleven anger också någon tänkbar fortsättning på dessa utvecklingslinjer och motiverar sitt resonemang med enkla och till viss del underbyggda hänvisningar till det förflutna och nuet.
(Grånad text är inte bedömbart i temat)

Kunskapskrav för betyget E i historia 1b för gymnasiet

Eleven kan översiktligt redogöra för förändringsprocesser, händelser och personer under olika tidsperioder samt för olika tolkningar av dem. Dessutom kan eleven översiktligt redogöra för förloppen av förändringsprocesserna och händelserna samt deras orsaker och konsekvenser. Eleven ger exempel på några enskilda personer och förklarar översiktligt deras betydelse för olika skeenden. Eleven ger enkla exempel på, och förklarar översiktligt, samband mellan skeenden i det förflutna och förhållanden i nutiden. Dessutom kan eleven dra några enkla slutsatser om vad skeenden i det förflutna och förhållanden i nutiden kan ha för betydelse för framtiden.

RELIGIONSKUNSKAP

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 9

Eleven kan utifrån undersökningar om hur religioner kan påverkas av och påverka samhälleliga förhållanden och skeenden beskriva enkla samband med enkla och till viss del underbyggda resonemang.

Eleven kan resonera och argumentera kring moraliska frågeställningar och värderingar genom att föra enkla och till viss del underbyggda resonemang och använda etiska begrepp och modeller på ett i huvudsak fungerande sätt. Eleven kan söka information om religioner och andra livsåskådningar och använder då olika typer av källor på ett i huvudsak fungerande sätt samt för enkla och till viss del underbyggda resonemang om informationens och källornas trovärdighet och relevans.

SAMHÄLLSKUNSKAP

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 9

Eleven har grundläggande kunskaper om olika samhällsstrukturer. Eleven visar det genom att undersöka hur sociala, mediala, rättsliga, ekonomiska och politiska strukturer i samhället är uppbyggda och fungerar och beskriver då enkla samband inom och mellan olika samhällsstrukturer. I beskrivningarna kan eleven använda begrepp och modeller på ett i huvudsak fungerande sätt.

Eleven kan undersöka samhällsfrågor ur olika perspektiv och beskriver då enkla samband med enkla och till viss del underbyggda resonemang. Eleven redogör för de mänskliga rättigheternas innebörd och betydelse och ger exempel på hur de kränks och främjas i olika delar av världen.

Eleven har grundläggande kunskaper om demokratiska värden och processer och visar det genom att föra enkla resonemang om demokratiska rättigheter och skyldigheter, samt om för och nackdelar med olika former för gemensamt beslutsfattande. Eleven kan söka information om samhället och använder då olika källor på ett i huvudsak fungerande sätt och för enkla och till viss del underbyggda resonemang om informationens och källornas trovärdighet och relevans. (Grånad text är inte bedömbart i temat)

Kunskapskrav för betyget E i samhällskunskap 1b för gymnasiet

Eleven kan också översiktligt redogöra för de mänskliga rättigheterna. I sin analys förklarar eleven enkla samband och drar enkla slutsatser om likheter och skillnader mellan olika samhällens organisation. Dessutom kan eleven översiktligt redogöra för de historiska förutsättningarnas betydelse och dra enkla slutsatser om hur nutida samhällsförhållanden, exempelvis arbetslivets utveckling, påverkas och påverkas av individer, grupper och samhällsstrukturer.

Eleven kan analysera samhällsfrågor och identifiera någon orsak och konsekvens. I analysen använder eleven med viss säkerhet samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder. Eleven diskuterar översiktligt orsakerna och konsekvenserna samt möjliga lösningar på samhällsfrågorna.

I arbetet med samhällsfrågor kan eleven med viss säkerhet söka, granska och tolka information från olika källor, redovisa sina källor samt göra enkla reflektioner om deras relevans och trovärdighet. Eleven kan, med viss säkerhet och på ett strukturerat sätt, uttrycka sina kunskaper i samhällskunskap i olika presentationsformer.

(Grånad text är inte bedömbart i temat)

SVENSKA

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 9

Eleven kan söka, välja ut och sammanställa information från ett avgränsat urval av källor och för då enkla och till viss del underbyggda resonemang om informationens och källornas trovärdighet och relevans. Sammanställningarna innehåller enkla beskrivningar och förklaringar, enkelt ämnesrelaterat språk samt i huvudsak fungerande struktur, citat och källhänvisningar. Genom att kombinera olika texttyper, estetiska uttryck och medier så att de olika delarna samspelar på ett i huvudsak fungerande sätt kan eleven förstärka och levandegöra sina texters budskap.

Eleven kan samtala om och diskutera varierande ämnen genom att ställa frågor och framföra åsikter med enkla och till viss del underbyggda argument på ett sätt som till viss del för samtalen och diskussionerna framåt. Dessutom kan eleven förbereda och genomföra enkla muntliga redogörelser med i huvudsak fungerande struktur och innehåll och viss anpassning till syfte, mottagare och sammanhang.

Kunskapskrav för betyget E i svenska 1 för gymnasiet

Eleven kan, i förberedda samtal och diskussioner, muntligt förmedla egna tankar och åsikter samt genomföra muntlig framställning inför en grupp. Detta gör eleven med viss säkerhet. Den muntliga framställningen är sammanhängande och begriplig. Språket är till viss del anpassat till syfte, mottagare och kommunikationssituation. Vidare kan eleven med viss säkerhet använda något presentationstekniskt hjälpmedel.

TEMA 3 – RELIGION SOM FRIHET ELLER OFRIHET

Religion som frihet eller ofrihet betonar förmågan att kunna hantera information i både skriftlig och muntlig form. Religionsfrihet i praktiken betonar förmågan att kunna skapa egen information utifrån arbetet med källor. Färdigheter som jämförelser, visa på samband och värderande kommer främst att tränas. Temat utvecklar därmed elevens förmåga att göra normativa analyser av religion som ett samhällsfenomen. Temat har en direkt koppling till följande ämnen och kunskapskrav:

RELIGIONSKUNSKAP

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 9.

Eleven har grundläggande kunskaper om kristendomen och de andra världsreligionerna och visar det genom att beskriva centrala tankegångar, urkunder och konkreta religiösa uttryck och handlingar inom religionerna.

Dessutom för eleven enkla resonemang om likheter och skillnader inom och mellan några religioner och andra livsåskådningar. Eleven kan utifrån undersökningar om hur religioner kan påverkas av och påverka samhälleliga förhållanden och skeenden beskriva enkla samband med enkla och till viss del underbyggda resonemang.

(Gränad text är inte bedömbart i temat)

Kunskapskrav för betyget E i religionskunskap 1 för gymnasiet

Eleven ger några exempel på hur identitet kan formas i relation till religion och livsåskådning samt gör en enkel analys av denna relation i vilken eleven beskriver enkla samband och drar enkla slutsatser. Eleven kan översiktligt redogöra för hur religion kan förhålla sig till etnicitet, kön, sexualitet och socioekonomisk bakgrund.

Eleven kan översiktligt redogöra för olika uppfattningar om relationen mellan religion och vetenskap. Dessutom kan eleven göra en enkel analys av de olika uppfattningarna.

SAMHÄLLSKUNSKAP

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 9

Eleven kan undersöka samhällsfrågor ur olika perspektiv och beskriver då enkla samband med enkla och till viss del underbyggda resonemang.

Eleven kan söka information om samhället och använder då olika källor på ett i huvudsak fungerande sätt och för enkla och till viss del underbyggda resonemang om informationens och källornas trovärdighet och relevans.

Kunskapskrav för betyget E i samhällskunskap 1b för gymnasiet

Eleven kan analysera samhällsfrågor och identifiera någon orsak och konsekvens. I analysen använder eleven med viss säkerhet samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder. Eleven diskuterar översiktligt orsakerna och konsekvenserna samt möjliga lösningar på samhällsfrågorna.

I arbetet med samhällsfrågor kan eleven med viss säkerhet söka, granska och tolka information från olika källor, redovisa sina källor samt göra enkla reflektioner om deras relevans och trovärdighet. Eleven kan, med viss säkerhet och på ett strukturerat sätt, uttrycka sina kunskaper i samhällskunskap i olika presentationsformer.

(Grånad text är inte bedömbart i temat)

SVENSKA

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 9

Eleven kan läsa skönlitteratur och sakprosatexter med flyt genom att, på ett i huvudsak fungerande sätt, välja och använda lässtrategier utifrån olika texters särdrag. Genom att göra enkla sammanfattningar av olika texters innehåll med viss koppling till tidsaspekter, orsakssamband och andra texter visar eleven grundläggande läsförståelse.

Eleven kan söka, välja ut och sammanställa information från ett avgränsat urval av källor och för då enkla och till viss del underbyggda resonemang om informationens och källornas trovärdighet och relevans. Sammanställningarna innehåller enkla beskrivningar och förklaringar, enkelt ämnesrelaterat språk samt i huvudsak fungerande struktur, citat och källhänvisningar. Genom att kombinera olika texttyper, estetiska uttryck och medier så att de olika delarna samspelar på ett i huvudsak fungerande sätt kan eleven förstärka och levandegöra sina texters budskap.

Eleven kan samtala om och diskutera varierande ämnen genom att ställa frågor och framföra åsikter med enkla och till viss del underbyggda argument på ett sätt som till viss del för samtalen och diskussionerna framåt. Dessutom kan eleven förbereda och genomföra enkla muntliga redogörelser med i huvudsak fungerande struktur och innehåll och viss anpassning till syfte, mottagare och sammanhang. (Grånad text är inte bedömbart i temat)

Kunskapskrav för betyget E i svenska 1 för gymnasiet

Eleven kan skriva argumenterande text och andra typer av texter, som är sammanhängande och begripliga samt till viss del anpassade till syfte, mottagare och kommunikationssituation. Eleven kan i huvudsak följa skriftspråkets normer för språkriktighet.

Eleven kan läsa, reflektera över och göra enkla sammanfattningar av texter samt skriva egna texter som anknyter till det lästa. I sitt arbete värderar och granskar eleven med viss säkerhet källor kritiskt samt tillämpar grundläggande regler för citat- och referatteknik

Eleven kan, i förberedda samtal och diskussioner, muntligt förmedla egna tankar och åsikter samt genomföra muntlig framställning inför en grupp. Detta gör eleven med viss säkerhet. Den muntliga framställningen är sammanhängande och begriplig. Språket är till viss del anpassat till syfte, mottagare och kommunikationssituation. Vidare kan eleven med viss säkerhet använda något presentationstekniskt hjälpmedel.

BILAGA 1

ARGUMENTERANDE TEXTER OCH TAL

Redan under den romerska antiken utvecklades det en vetenskap kring retoriken, konsten att tala väl, och denna disciplin har egentligen genomgått mycket små förändringar under de senaste tvåtusen åren. Här nedan följer således en mall för argumenterande texter och tal, vilken har tillämpats allt sedan Cicero stod i talarstolen i Rom, under första århundradet innan Jesu födelse.

1. Inledning (exordium). Inledningen har som främsta syfte att vinna läsarens välvilja. Man kan skilja på två strategiska huvudlinjer beträffande inledningen; den rättframma respektive den subtila inledningen. Den förstnämnda strategin bygger på att man från början klart och tydligt förklarar sitt syfte och sin ståndpunkt. Här kan man även med fördel påtala sin egen kompetens inom ämnet. I den andra strategin, vilken oftast tillämpas då man befinner sig i någon form av underläge eller har ett obekvämt budskap att tillkännage, föredrar man istället att dölja sitt syfte. Inledningen kan i dessa fall användas till att introducera den problematiska situation i vilken man befinner

sig, utan att avslöja vilka ställningstaganden man senare i artikeln kommer att göra. Detta på grund av att man lätt skrämmer bort sina meningsmotståndare genom att inledningen klargöra att "jag ska argumentera för dödsstraff", "jag är socialist", eller "jag ska förklara varför vi bör införa euron som valuta i Sverige".

2. Berättelse (narratio). En beskrivning av den situation som råder i det aktuella ämnet. Presentera väsentlig (och givetvis noggrant utvald) bakgrundsfakta, vilken tjänar som underlag för den följande argumentationen. "Sverige befinner sig sedan flera år tillbaka i en arbetsmarknadspolitisk kris...", "Under den senaste tiden har den globala uppvärmningen fått alltmer utrymme i media...". Här gäller det att skapa ett intresse hos läsaren, utan att man för den delen har alltför bråttom med att presentera sina lösningar på de problem som läggs fram. Det är i allmänhet en bättre strategi att värma upp läsaren med en allmän beskrivning av bakgrunden, för att på så vis göra denne så mottaglig som möjligt för dina idéer.

3. Bevisföring (probatio). Här börjar själva argumenteringen för din tes. Hur uppläggningsen av denna bör se ut beror naturligtvis i hög grad på ämnets natur, hur många olika argument du tänker använda dig av, och så vidare. En generell princip är emellertid att man brukar föredra att inleda med sina tyngsta argument, för att sedan gå neråt i storleksordning. Här har du användning av de argumentationsknep som finns bifogade i ett separat dokument.

4. Avvisande av motargument (refutatio). En del i argumentationen som inte på något sätt är obligatorisk, men som ändå kan rekommenderas, är en prövning av de egna argumenten, för att på så sätt försöka avvärja meningsmotståndarna. Genom att ta upp och bemöta de motargument som kan finnas mot den egna tesen garderar man sig mot kritikerna: "Nu tänker säkert många att det här förslaget kommer att kosta alldeles för mycket, men då vill jag påpeka att...", "Kritikerna har varnat för att detta skulle kunna leda till ökad arbetslöshet och social utslagning. Då vill jag emellertid poängtera att...".

5. Avslutning (peroratio). Avslutningen har i allmänhet som funktion att summera argumentationen och i viss mån återupprepa de viktigaste av poängerna. Hur pass utförligt detta bör göras beror naturligtvis på debattartikelns längd: i en kortare artikel kan det räcka med en enkel avrundning, medan man bör avsluta en längre artikel med en pedagogisk sammanfattning av innehållets kärna.

Observera att det så gott som aldrig är fel att vara tydlig i överkant! Eftersom slutorden rimligtvis är de som läsaren bär med sig väljer många skribenter att avsluta med någon stark slagkraftig formulering, med en fråga eller en uppmaning: kort sagt någonting som griper tag i läsaren, och gör att denne fortsätter att fundera efter att ha avslutat läsningen av din artikel.

Observera slutligen att detta är en mall som man kan ha stor nytta och hjälp av vid författandet av argumenterande tal och texter, men att den inte på något sätt utgör ett facit för hur det måste se ut. De texter som drabbar oss starkast är ofta de som på ett skickligt sätt bryter mot normerna för hur man vanligtvis går till väga. Använd fantasi och kreativitet, men hämta gärna inspiration i en modell som tillämpats i mer än tvåtusen år, och som alltiämt präglar en oerhört stor del av de argumenterande texter och tal som vi idag läser och lyssnar till.

BILAGA 2

ATT TA ANTECKNINGAR

Den viktigaste resursen i all utbildning är att ta anteckningar från allt du hör, läser och ser. Om du lyssnar till en föreläsning så är anteckningarna grunden för din väg till kunskap. Detsamma gäller när du läser något eller ser på en film. Ju mer anteckningar desto bättre kunskap och faktiskt mindre arbete på egen hand.

När du har tagit anteckningar så är nästa steg att skriva ut dem till fullständiga meningar och göra en begriplig sammanhängande text av dem. Genom att göra det så lär du dig mer och blir duktigare på att uttrycka dig, vilket faktiskt är gränsen för din kunskap. Det innebär att din språkliga förmåga och den kunskap du tillägnat dig hänger ihop som två sidor av samma mynt. Därför bör du hela tiden träna dig i att formulera dig språkligt i tal och skrift.

Det finns flera olika sätt att ta anteckningar:

1. Det vanligaste, och tyvärr det sämsta, är att skriva det som en lärare skriver på tavlan eller sin digitala presentation. Om du bara antecknar det som läraren skriver så lär du dig väldigt lite. Du kommer därför bli tvungen att läsa in kunskapen på egen hand i de läromedel som du har. När det gäller att vinna kunskap ur något du läser så är ett vanligt sätt, men även det relativt ineffektivt, att stryka under det du läser för att sedan repetera just de avsnitten.
2. Ett annat sätt som är bättre men jobbigare är att anteckna allt som du hör föreläsaren säga. Du måste då kunna skriva väldigt fort. Fördelen med denna anteckningsstrategi är att du får med i stort sett allt som är viktigt och texten blir redan från början formulerad i fullständiga meningar. Nackdelen är att all koncentration går åt till att få ner vad som sägs, så att det reflekterande lyssnandet uteblir.
3. Ett tredje sätt, och kanske det mest rekommendabla, är att anteckna i punkter. Du behöver skriva ganska mycket, men kan ändå hinna med att reflektera under tiden.

Oavsett vilken anteckningsform du väljer gäller det att så fort som möjligt att sammanfatta dina anteckningar med fullständiga meningar. Återigen, och det tål att upprepas, så handlar det om att träna upp din uttryckningsförmåga samt att få med dig så mycket kunskaper som möjligt.

Anteckna hela tiden! Skriv rent anteckningarna i en sammanhängande text!

BILAGA 3

ATT ANVÄNDA REFERATMARKÖRER

Referatmarkörer innebär att du i din egen text synliggör vem det är som har uttalat den information du använder. På så sätt ger du alla påståenden i texten en röst. I alla vetenskapliga texter måste du säga vem som har sagt det du återger i din egen text. Man måste kunna skilja mellan vad du säger och vad andra säger. Det är viktigt eftersom när du använder en annan persons så går du faktiskt i dialog med den personen, så därför ska du namnge dem. Vetenskap handlar nämligen om att kommunicera och diskutera med andra. Det är så kunskap skapas. Så här kan det se ut i en text där referatmarkörerna syns:

”EU är en organisation som kännetecknas av tröga beslutsgångar, menar Kerstin Tromsjö i en artikel i DN. Exakt vad denna tröghet består i uppger hon dock inte.” Eller så kan det se ut så här: ”Enligt Uriel Hedengren gör liberalismen inget anspråk på att nå det perfekta samhället. Det kan dock ifrågasättas. Liberalismen i Folkpartiets tappning visar på motsatsen osv...” Du redovisar alltså i din egen text vem som sagt vad. Du kan med fördel citera ur litteraturen om du tycker att författaren har uttryckt något mycket klart.

När du använder referatmarkörer så leder det till en viktig sak som är till stor hjälp för dig. Det har visat sig att det är mycket enklare att värdera det som står i en text när man med hjälp av referatmarkörer redovisar vem som står bakom informationen du använt. Att värdera påståenden är en viktig del i ditt analysarbete. Så du tjänar alltså på att ge din text röster.

Att använda referatmarkörer och använda många källor gör ditt arbete komplext och nyanserat. Här följer exempel på hur du kan uttrycka dig när du använder referatmarkörer i dina texter.

Exempel:

Artikelförfattaren/Skribenten ...

frågar sig om ...

konstaterar att ...

anser/tycker att ...

är av den åsikten att ...

betonar att ...

framhäver att ...

framhåller att ...
poängterar att ...
understryker att ...
påpekar att ...
hävdar att ...
påstår att ...
förklarar att ...
erinrar/påminner oss om att ...
antyder att ...
försäkrar att ...
insisterar att ...
kräver att ...
misstänker att ...
betvivlar att ...
förnekar att ...
medger att ...
opponerar sig mot att ...
menar att ...

Till sist/Avslutningsvis ...
råder författaren/skribenten sina läsare att ...
påpekar författaren/skribenten att ...

I sista avsnittet/sista kapitlet hänvisar författaren/skribenten till ...

Författaren/skribenten slutar/avslutar sin artikel med ...
att konstatera att ...
en hänvisning till ...
ett citat ur ...
en uppräknig av ...

I sin artikel om ...
berättar ...
diskuterar ...
behandlar ...
nämner ...
granskar ...
presenterar ...
beskriver ...

BILAGA 4

ATT ARBETA MED SKRIVUTVECKLING

Det finns inget som är omöjligt att uttrycka i ord, men det kan kännas väldigt svårt ibland. Därför har vi utarbetat en massa tips till dig som du kan använda för att utveckla ditt skrivande.

Att läsa information och ta ut det viktigaste

När du har en text, låt oss säga en lärobok eller en text på nätet, som du ska hämta information ur då kan du använda dig av följande verktyg:

- Lektionsanteckningar till fullständiga meningar. Om du vet att läraren har pratat om det område som din text handlar om då ska du ta väldigt mycket lektionsanteckningar. Det hjälper dig att förstå vad texten handlar om. Så det första, och viktigaste verktyget är att ta lektionsanteckningar. Om du bara tagit anteckningar i punkt form så omvandlar du dem till fullständiga meningar. Det är bra träning för att utveckla skrivandet.
- Rubriker till meningar. Om texten har rubriker börja då med att läsa dem. Försök sedan att kort formulera i fullständiga meningar vad du tror att texten handlar om. Detta hjälper dig att självständigt formulera meningar men som ändå handlar om ämnet.
- Stycketekniken. Om texten känns krånglig och svår att förstå då koncentrerar du dig på ett stycke i taget. Du läser samma stycke några gånger. Läger ifrån dig texten och formulerar högt för dig själv vad stycket handlade om för att sedan skriva ner exakt vad du själv sa. Gör samma sak med alla stycken.
- Citattekniken. När du sammanfattar en text kan man ibland komma till ett stycke som är svårt att sammanfatta eller skriva om, men som man ändå tycker är viktig. Skriv då av hela stycket och gör ett citationstecken. Då kan du sedan gå tillbaka till stycket och försöka formulera om det.
- Packa upp text. Om du har en lärobok som har väldigt mycket och sammansatt information, t ex en kemibok, så kan det vara ett bra tips att försöka packa upp språket. Du ska då försöka skriva mer än vad som står i texten. Ta ett stycke i taget och försök att formulera för dig själv vad som står där. Ett bra sätt är att försöka formulera vad som händer med vad. Det innebär att du försöker fylla din text med så kallade sambandsmarkörer (se bilaga 7).

NÄR DU SKA SKRIVA EN EGEN TEXT MED HJÄLP AV KÄLLOR

När du vet att du ska skriva en egen text så finns det också olika verktyg som du kan använda:

Stående inledningsmening. Om du har svårt att komma igång så kan du ha en stående inledningsmening, typ: "Den här texten ska handla om ..." eller "Tänk dig att du ska försöka förstå hur ... fungerar. Det ska jag nu berätta för dig."

- Prata högt för dig själv. Ofta är det lättare att formulera i tal vad en text ska handla om. Ta för vana att prata högt för dig själv och skriv ner exakt vad du säger. Ett tips kan vara att spela in dig själv så att du kan prata på utan att du glömmer vad du sagt.
- Skriv ner ett tydligt syfte med den text du ska skriva. Om det är en ämnestext som ska skrivas så är det mycket viktigt att du formulerar ett tydligt syfte med din text. Fundera ordentligt över vad syftet är och vad texten ska handla om och skriv sedan ner det.
- Skriv rubriker. Om du vet vad texten ska handla om försök då skriva ner några tänkbara rubriker. Försök att lista ut vilka de centrala orden kan vara och använd dem som rubriker.
- Samskriv med någon. Om det är någon du vet ska skriva en liknande text så kan du samskriva tillsammans med den. Sätt er och prata om vad texten ska handla om. Skriv ner det ni säger. Det kan vara läraren som är din "pratpartner". Du kanske frågar vad texten ska handla om och passar då på att skriva ned det som läraren säger. Oftast fungerar det som en bra inledning.
- Använd dina sammanfattningar och anteckningar. Om du har skrivit rent dina lektionsanteckningar så fungerar de oftast som en stomme till den text du ska skriva. Du kan sedan fylla på med detaljer och skriva in ditt rubriker.
- Sök efter en föreläsning. Om du vet vad din text ska handla om så kan du söka på nätet efter en föreläsning om ditt ämne. Lyssna på föreläsningen och sammanfatta vad som sägs. Det kan sedan utgöra stommen i din text. Som sagt, det handlar om att komma igång.

"Randomtekniken". Om du har svårt att börja men ändå vet syftet med texten, så kan du bara börja "mitt i". Ta någon källa som du ska använda och börja med att sammanfatta vad den handlar om. Glöm då inte att använda så kallade referatmarkörer (se bilaga 3). Då börjar du i alla fall få text som du sedan kan pussla med.

Börja med dig själv. Om den text du ska skriva handlar om att föra fram egna argument och ha en egen åsikt, då

kan du börja med att fråga dig själv: vad tycker jag. Skriv sedan ned det. Sen behöver du ta reda på vad någon annan tycker i samma fråga. Glöm inte att skriva ned. Ska man utveckla skrivandet måste man hela tiden skriva. Feedback. När man ska utveckla sitt eget skrivande är läraren oumbärlig. Skicka hela tiden in din text för att få feedback. Läraren kan ge dig kommentarer för att komma vidare. Läs genremallar. Om det är i en bestämd genre som du ska skriva, så är genremallar till stor hjälp. De talar om för dig hur din text ska vara strukturerad. Det hjälper ofta att veta vilka delar en text ska innehåll.

BILAGA 5

ATT ARBETA MED BEFINTLIG INFORMATION

Texter är kanske skolans vanligaste källa att ösa ur när du ska få kunskaper. Därför är det viktigt att kunna få ut så mycket som möjligt av de texter du arbetar med.

Det finns en hel del tips som du kan ha nytta av när du ställs inför uppgiften att arbeta med befintliga texter. Det finns en poäng med att skilja mellan att arbeta sig in i en text och att arbeta sig ut ur en text.

Att arbeta sig in i en text innebär att du ska få en så god textförståelse som möjligt. Vi kan skilja på tre olika nivåer av textförståelse. Den första innebär att bara förstå exakt vad texten handlar om, den andra handlar om att kunna koppla andra kunskaper eller områden till texten och därmed bredda förståelsen och den tredje om att förstå hur texten är uppbyggd och därför lätt kunna orientera sig i den.

Den här instruktionen handlar om hur du ska få förståelse för vad en text handlar om.

Var noga med att ta reda på varför du ska läsa texten. Uppgiften där det ingår att läsa en specifik text ger den första vinkeln om vad texten kommer att handla om.

Ta lektionsanteckningar. Om läraren har haft en föreläsning om texten så är dina lektionsanteckningar den viktigaste nyckeln in i texten. Ju mer du fått med från lektionen desto lättare kommer det bli att arbeta sig in i texten. Lektionsanteckningarna är alltså ditt viktigaste redskap.

Läs rubriker och titta på bilder. När du nu ska läsa texten så är huvudrubriken viktig att förstå. Den talar om vad texten handlar om. Efter det läser du underrubrikerna. De skvallrar om hur författaren tänkt om den röda tråden.

Skriv en sammanfattning. Genom att ständigt skriva sammanfattningar så får du en mycket bra textförståelse.

BILAGA 6

ATT ARBETA MED SAMBANDSLED

Att skriva texter är en utmaning. För att en text ska bli begriplig finns det vissa knep du kan använda dig av. Ett sådant knep är att bli medveten om, och använda, så kallade sambandsled. Det är språkliga återkopplingar mellan varje mening eller stycke som skapar en röd tråd i en text. Ju fler sambandsled som finns desto lättare är det för en läsare att läsa din text. Sambandsledet är kursiverat.

EXEMPEL

"I Sveriges riksdag sitter folkvalda politiker. Deras uppgift är att företräda din röst. Det är också riksdagsledamotens uppgift att utse en regering som ska styra Sverige. Ledamoten sitter i riksdagen under hela valperioden och företräder sitt parti och din röst. Vart fjärde år har du möjlighet att välja nya ledamöter som ska företräda dig i riksdagen."

Här är varje nytt stycke sammanbundet med ordet ledamot. Det ordet skapar en röd tråd i hela texten. Med andraord, det binder samman styckena.

Det finns också generella ord som du kan använda för att återkoppla till ett tidigare stycke. Till exempel:

"Som jag tidigare skrev..."

"Detta innebar ... "

"Som jag nämnde ovan..."

"För att driva resonemanget vidare ... "

EGNA NOTERINGAR

Dotted lines for handwritten notes.

